

Maja Stanković
Velika kompoziciona forma/(ili Spirit in the sky)

Galerijski prostor u kojem je smeštena foto-instalacija Predraga Terzića sasvim je zamračen, tako da je za vas kao posetioca kretanje u njemu nesigurno, puno iščekivanja ili čak nestrpljenja. Negde iza polovine galerije, bliže njenom zadnjem delu, pošto je senzor registrovao vaše kretanje, iznenada i uz „pompu“ u vidu muzike i reflektorskog osvetljenja, pred vama se otkriva prizor. Posle nekoliko trenutaka privikavanja, shvatate da ste postali deo te izmenjene situacije, da ste uvučeni u događaj, i ne samo to već i da ste glavni - možda jedini akter tog događaja.

U dnu galerije, postavljen je print velikih dimenzija na kojem je stara fotografija sa motivom dočeka jednog od Karađorđevića u crkvi na Oplencu, uvećana do prirodne veličine aktera na njoj. Fotografisan je skup ljudi koji dočekuju kralja. Oni, raspoređeni u špaliru, znatiželjno posmatraju, i prave mu prolaz do oltara. U pozadini se vide freske na zidovima crkve. Svi okrenuti u smeru odakle se očekuje dolazak, nestrpljivo izvijaju glave. Iako je print crno-beli i sa vidnim oštećenjima usled starosti fotografije, sama situacija - intenzivirana audio-vizuelnim efektima i iznenadnim pojavljivanjem samog printa – aktualizuje događaj u tolikoj meri da neosetno i gotovo trenutno sam posmatrač postaje deo nje, naime onaj koji se dočekuje. Svetla se pale, muzika kreće, pogledi su uprti u vas i vi, bez svesne odluke, čistim spletom okolnosti postajete zvezda događaja.

Posetilac koji ulazi u galeriju s namerom da ostane posmatrač, u izvesnoj je meri zatečen. Njegova namera da ostane pasivni posmatrač osujećena je nailaženjem na potpuni mrak. Lagano šetanje i nesmetano razgledanje zamenjeno je situacijom u kojoj ne zna šta tačno može da očekuje i kako da reaguje. Pozicija posmatrača je destabilizovana, a on je, mimo svoje volje, aktivno uveden u priču.

Prvi trenuci provedeni u mraku i iščekivanju naglo se prekidaju aktualizovanjem sasvim suprotne situacije koja je bučna, zabavna i prijatna jer je izvedena tako da zavodi pažnju zamenjujući početnu nesigurnost laskavom ulogom. Posetilac se našao u priči, bez mogućnosti da o tome donese odluku, da izabere ili da se predomisli. I baš zbog toga uživa. Negde u svemu tome krije se njegova naivnost: poverovao je da je mesto sa kojeg posmatra posebno i izdvojeno zato što su svi ka njemu okrenuti i može da ih kontroliše jer ih vidi.

Manje naivan posmatrač pomislio bi da je prozreo nameru umetnika koji nastoji da ga stavi u poziciju u kojoj može da poveruje da je on kralj: svi akteri očekuju kralja - onaj ko se pojavi, dakle, on je kralj. To bi mogla biti strategija umetnika koji želi da se poigrava sa ulogom posmatrača; on uračunava njegovu prijemčivost na situaciju koja ga, makar na trenutak, može učiniti kraljem, ili bar zvezdom po principu savremenog medijskog instant produkovanog smisla.

Posmatrač koji nameru prozre, oseća se zadovoljnim i svoj položaj vidi izvan mreže pogleda koja je trebalo da ga ubaci u određeni kontekst i samim tim pokaže kako se to odvija bez njegove volje, znanja, moći. U tom slučaju, on opet smatra da kontroliše situaciju jer je mrežu učinio prozirnom i samim tim osigurao svoj položaj van nje.

I ova vrsta zadovoljstva sobom može, međutim, da zavede, a pažnju da zatvori za drugačije viđenje stvari. Posmatrač može da pretpostavi da uopšte nije u centru događanja, odnosno da je kralj simbolički prisutan, ali da ga ne vidi jer mu je iza leđa (nešto slično kao u slučaju Foucaultove analize Velázquezove slike *Les Ménines*). Tada bi postojala mogućnost da shvati da je, samim tim što je prisutan, posmatrač već uvučen u mrežu pogleda koji precizno određuju njegovo mesto unutar nje. U trenutku dok posmatra, i sam je objekt posmatranja nekog koga on ne vidi.

Tada je već sasvim jasno da posmatrač nije taj koji kontroliše situaciju. Njegova uloga je slična ulozi aktera na slici, ali privilegovana u odnosu na njih jer jedino on, svojom povišenom pažnjom,

može da sagleda čitavu mrežu pogleda, i da ne bude zaveden varljivim efektima koji imaju za cilj da ga zaslepe i učine zadovoljnim, nepažljivim. Uprkos tome, svako verovanje da može biti van te mreže, čini ga naivnim.

Korišćenje novih tehnologija u umetničkom izražavanju pokazuje kako umrežavanja u informatičkom, medijski prezasićenom društvu, funkcionišu u proizvodnji individua koje je moguće kontrolisati. Svest o tome izdvaja „novog“ posmatrača od ostalih aktera koji su zadržani - ili zavedeni - samom simboličkom pojavom kralja. Simboličko prisustvo kralja, kao u ovom slučaju, određuje mesto u odnosu na koje se strukturiraju sve ostale pozicije. Neke buduće interaktivne i slične instalacije moguće je posmatrati kao drugačiju umetničku intervenciju koja upravo tako pruža mogućnost sagledavanja mreže savremenog medijskog prostora, ne podležući njegovim pojavnim efektima koji imaju svrhu da njegovo funkcionisanje učine nevidljivim.